

Kern Tamás

Katonapolitika: prioritás vagy nem? Egy kormányprogram margójára

„A Nemzeti Ügyek Kormánya a honvédelemben, a környezetvédelemben és a kulturális értékek védelmében is érvényre juttatja a nemzeti egység akarátát és helyreállítja a közjó primátusát” – áll a második Orbán-kormány programjában. Mindössze ebben az egy mondatban olvashatunk utalásszerű megállapítást a következő négy év katonapolitikai terveire vonatkozólag. Magától értetődik a kérdés: az új magyar kormány valóban kellő prioritásként tekint-e a honvédelmi alrendszer területére, kellő jövőképpel és megfelelő szakértelemmel rendelkezik-e a 21. századi Magyar Honvédség előtt álló feladatok ellátásának politikai menedzseléséhez, vagy éppen ellenkezőleg? Ha pusztán a kormányprogramra hagyatkozunk, akkor a válasz aligha lehet más, minthogy nem. Ha viszont a mögöttes kormányzati filozófiát is értelmezzük, továbbá bevonjuk az elemzésbe a kormányprogram parlamenti vitájában elhangzott kormánypárti érveléseket is, valamint megvilágítjuk az új honvédelmi miniszter, Hende Csaba terveinek és kitűzött céljainak legfontosabb sarokpontjait, melyeket az országgyűlés honvédelmi bizottságában vázolt fel, akkor megelőlegezhetjük: az új honvédelmi kormányzat tisztában van a következő években szükségszerűen meghozandó politikai és szakmai döntések súlyával, s ebből adódóan – legalábbis úgy tűnik a külső szemlélő számára – nemcsak az ágazatot irányító politikai vezetés, hanem maga a kormány is kellő prioritásként tekint az ágazatra.

Nem szabad ugyanakkor megfeledkeznünk arról, hogy a kormányprogram védelmi alrendszerre vonatkozó „üressége” részben egy sajnálatos, de természetes társadalmi folyamat következményeként is felfogható, bár elsősorban nem ezzel magyarázható az önálló katonapolitikai fejezet hiánya. Arról van szó ugyanis, hogy Magyarországon a társadalom túlnyomó többsége szinte semmilyen érdeklődést nem mutat a honvédelmi ágazat iránt. Ebből adódóan önmagában a haderőfejlesztés kérdése, illetve az ágazat esetében – különösen az utóbbi hatnyolc évben – tapasztalható finanszírozási anomáliák tematizálása egyáltalán nem tu-

dott a parlamenti választásokon kiemelkedő szavazatszerző „üggé” válni. Sőt, ebben az alrendszerben – a többi alrendszerhez (például egészségügy, nyugdíj) képest meglepő módon – a haderőreformok bizonytalansága részben éppen arra vezethető vissza, hogy a társadalom és a honvédségi szakmai szervezetek részéről, egy kivételtől, a sorozás megszüntetésétől eltekintve, nem érkezett erőteljes nyomás a rendszer átalakításának kikényszerítése érdekében. Ez a társadalmi attitűd ugyanakkor kellő politikai ráhatással megváltoztatható, mint ahogyan arra parlamenti bemutatkozó előadásában Hende Csaba tett is

ígéretet. Az új miniszter ugyanis világossá tette, hogy a következő ciklusban a kiemelt célok közé tartozik a honvédség társadalmi ismertségének és elismertségének javítása, társadalmi beágyazottságának erősítése, többek között az önkéntes tartalékos rendszer fejlesztésén, a hagyományőrző tevékenység erősítésén, valamint a honvédelmi ismeretek oktatásán keresztül.

A kormányprogram – álláspontunk szerint – ugyanakkor nem a társadalmi érdektelenség miatt nem tartalmazza a katonapolitikai célok pontos és részletekbe menő kifejtését. Sokkal inkább arról van szó, hogy a programot írók szerint a kormányprogramban kirajzolódó, mögöttes kormányzati filozófia a társadalmi és kommunikációs hatás eléréséhez nem igényelte minden szakpolitika (így például a katonapolitika) cizellált szakmai kibontását – noha a kormányzati filozófia központi elemévé egyébként a biztonságpolitikából származó „biztonság” fogalma vált, leginkább a „státuszbiztonság” képében. Mivel azonban a jelenlegi magyar „státuszbiztonságot” a gazdasági és szociális élethelyzetek tömeges és tragikus méretű romlása (elszegényesedési folyamat, növekvő munkanélküliség, vállalkozások csődje stb.), valamint a közbiztonság – legalábbis társadalmi érület szintjén jelentkező – romló volta veszélyezteti elsősorban, nem pedig a szikár katonai veszélyforrások, így a honvédelem ügye nem értelmeződött olyan akut problémaként, amely részletes kifejtést követelt volna a kormányprogramban. Ez a politikai helyzetértékelés a társadalmi elvárások szempontjából bizonyára helytálló, sőt akár szakmai szempontból méltányolható is. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a honvédségi állomány, valamint a szűkebb szakmai közönség számára az illetékes szakminiszter parlamenti meghallgatása, illetve az ott fel-

vetett programpontok nem helyettesíthetik maradéktalanul egy írott kormányprogram terv- és jövőképét.

A biztonság válsága

Ma már közhelynek számít, hogy az elmúlt két-három évben globális pénzügyi-gazdasági világválság alakult ki a világon. Maga a krízis kemény próba elé állította a nemzetálami és a nemzetközi intézményeket egyaránt. A kérdés a szűkebb nemzetközi térben – az Európai Unióban – elsősorban akként vetődött fel, hogy a krízis a gazdasági alrendszeren belül megállítható-e vagy tovább rombolja a társadalmi integrációt egy szociális válság képében. A válasz ma még nem egyértelmű, ugyanakkor megnyugtató, hogy Nyugat-Európában az állam erős és aktív, a társadalmi szolidaritás működik, a jóléti állam intézményrendszere pedig képes volt eddig is minden komolyabb politikai, gazdasági és társadalmi krízis negatív hatásait kezelni.

Magyarország azonban nem volt ilyen szerencsés helyzetben: a pénzügyi-gazdasági krízis eszkálálódása a szociális szférára ma már egyértelműen beazonosítható. A mai magyar állam ugyanis gyenge, lezülött állapotban van, a 2009 tavaszán realizálódott kényszerű kormányfóváltás nem oldotta meg az évek óta tartó hitelességi deficitet. A jóléti állam intézményrendszere nyugat-európai értelemben soha nem épült ki, sőt a társadalmi szolidaritás is romokban hever, elég ha csak a cigány kisebbséggel kapcsolatos negatív tartalmú többségi vélekedésekre utalunk. Mindezt betetőzve a Bajnai-kormány a pénzügyi-gazdasági válság negatív hatásait úgy kívánta orvosolni, hogy jelentős forrásokat vont ki a szociális-egészségügyi és oktatási ellátórendszerből, ezzel is további zavarokat okozva a

társadalmi újratermelés amúgy is göröngyös folyamatában.

Többségi szakértői közmegegyezés alakult ki arról, hogy az utóbbi években az állam képtelenné vált a szolidaritás és a méltányosság mindenkinek kijáró biztosítására, sőt a magyar társadalom többsége úgy vélekedett (és vélekedik ma is), hogy az államt megtestesítő rendvédelmi szervek több esetben alkalmatlannak bizonyultak a közbiztonság szavatolására is. Ezt a szakértői, illetve társadalmi percepciót igazolta vissza a 2010-es tavaszi parlamenti választások végeredménye: a kétharmados kormányzati parlamenti többség (Fidesz–KDNP) létrejötte, az MSZP történelmi veresége, a szélsőjobboldal (Jobbik Magyarországért Mozgalom) masszív parlamenti képvisellete, továbbá két rendszerváltó párt (SZDSZ, MDF) szervezetszociológiai értelemben vett megsemmisülése.

A Gazdag Ferenc által szerkesztett, összefoglaló biztonságpolitikai alapműben a válságot úgy értelmezik, mint olyan egyensúlyhiányos állapotot, amely a társadalom egészében vagy működésének különböző – például politikai, gazdasági, társadalmi, katonai, közbiztonsági stb. – területein jelentős zavarokat okoz. Ehhez hozzátehetjük, hogy a tisztázatlan kimenetelű helyzetek (zavarok) kezelésére az addigi racionális, protokollszerűen alkalmazott intézményes kezelési módok általában nem használhatók, illetve rendkívüli eljárásokkal kell kiegészíteni őket.

A biztonságpolitikai értelemben használt válságdefiníció alapján (is) egyértelművé vált számunkra, hogy Magyarországon a politikai, gazdasági, szociális és közrendváltás egy időben jelentkező, egymást erősítő típusával van dolgunk. Álláspontunk szerint azonban szükségszerű leszögezni azt is, hogy a Magyarországon tapasztalható krízisegyüttes, valamint az azt megjelenítő biztonsági kockázatok megjelenését alap-

vetően nem a globális pénzügyi-gazdasági válság eredményezte. Ezek a válságelemek ugyanis már évek óta, az utóbbi négy-öt évben pedig különösen érzékelhetővé váltak. Arról van szó csupán, hogy a globális krízis felerősítette ezeket a már korábban regisztrálható válságtüneteket.

A bipoláris világ bukása után világossá vált, hogy a biztonság fogalmát nem lehet leszűkíteni pusztán a katonai jellegű fenyegetésekre, bár már korábban is történtek kísérletek a definíció kiszélesítésére. Ma már szakmai közmegegyezés van abban, hogy a biztonságot számos tényező együttes hatását figyelembe véve komplex módon lehet és kell értelmezni. Így a biztonságban van – többek között – politikai, gazdasági, szociális, ökológiai, közbiztonsági és természetesen katonai vetülete. Hangsúlyoznunk kell ugyanakkor, hogy a különböző biztonsági faktorok éles elválasztása csak az elméleti vizsgálódások szempontjából lehetséges, ugyanis a mindennapi élet során – ahogyan már jeleztük – komplex formában jelennek meg, így egymástól nem választhatók el élesen.

Fontos azonban leszögeznünk, hogy a biztonság létének megítélésekor, a veszélyforrások számbavételekor nem csupán racionális érvekkel, tényekkel kell számolni, hanem egymástól akár élesen elkülönülő érzésekkel és érzelmekkel is. A biztonság és a fenyegetettség foka ugyanis jelentős mértékben függ a szubjektív érzettől és a történelmi tapasztalatoktól. Mindezek alapján az idej parlamenti választások kampányidőszakában a magyar társadalom többsége – a politikai kampányok és a média tájékoztatósainak köszönhetően – leginkább a következő, a státuszbiztonságot veszélyeztető biztonsági kockázatokat azonosította be.

– A gazdasági fejlődés 2009-es rekordméretű visszaesése (a GDP hat-hét százalékkal), illetve a gazdasági növekedés

idei stagnálása miatt felerősödtek a szociális feszültségek.

– Gyurcsány Ferenc minden ígérete és beharangozott programja ellenére nem tudott jelentős eredményeket elérni a szegénység mérséklésében. A szociológiai szakirodalom 600–700 ezer embert tart számon a mélyszegénység kategóriájában, és további mintegy kétmillió polgár vegetál a létminimum környékén.

– 2009–2010-re soha nem látott mértékben növekedett a tartósan munkanélküliek aránya (12%). Megdöbbentő adat, hogy Magyarország az egyetlen keresővel sem rendelkező családokban felnövekvő fiatalok részarányát tekintve európai második „helyezett”.

– Mára soha eddig nem látott intolerancia alakult ki az aktív korú, de munkát – különböző okokból kifolyólag – nem vállaló, segélyekért és támogatásokért azonban a közvélekedés szerint „követelő” megélhetési módszert választókkal szemben. Ezek alapján kijelenthetjük: a társadalmi szolidaritás romokban hever. Ennek a végéig elszegényedett társadalmi csoportnak a gerincét a mintegy 160 ezer fősre növekedett, rendszeres szociális segélyekből (is) élők tábora adja.

– A legszegényebbek közvetlen segélyezésére az állam jelenleg is alig fordít forrásokat, hisz a költségvetés kiadásainak egy százalékát sem teszik ki az ilyen célú kiadások.

– A rendszerváltás utáni társadalmi-gazdasági átrendeződés legnagyobb vesztesei a cigány társadalom tagjai. A jövedelmi decilisek alsó szintjén – a legszegényebb húsz százalékban – élők nyolcvan százaléka a cigány etnikumhoz tartozó polgártárs. Az Állami Számvevőszék 2008 áprilisában nyilvánosságra hozott helyzetfeltáró értekezésében tényszerűen bizonyította, hogy a cigányság társadalmi integrációját előkészí-

tő és azt támogató állami programok nem érték el a céljukat.

– A jövedelmi olló tovább nyílik, a középosztály elveszti társadalomintegrátori státusát.

– Folytatódik a népességfogyás és a társadalom előregedése. Ez a munkaerő-piaci problémák mellett a nyugdíjrendszer összeomlását veszélyeztetheti.

– A további tömeges elszegényedés tovább rombolja a társadalmi szolidaritás kötelékét, municiót és társadalmi támogatást nyújt a radikális politikai mozgalmak és pártok számára. Növekszik a társadalmi előítéletesség, a kirekesztettség szintje.

– Növekszik a cigány populáció aránya, mely jelentős konfliktusokat eredményezhet a többségi és a kisebbségi társadalom közötti kapcsolat több fórumában (szociális ellátás, oktatás, demográfiai problémák, növekvő rasszizmus stb.). A modern társadalmak számára ráadásul az egyik legnagyobb veszélyforrást a szegregált, leszakadó és integrálatlan közösségek jelentik.

– Felkorbácsolt indulatok a többségi és a cigány kisebbségi társadalom között, valamint elfogadhatatlan közbeszéd a „roma bűnözésről”, a többségi és a kisebbségi társadalom között kialakulófélben lévő polgárháborús helyzetről.

– A bűnözési arány – annak ellenére, hogy az ismertté vált bűncselekmények száma 20 ezerrel visszaesett – továbbra is magasan minősíthető. Különösen aggasztó a vidéki Magyarország gazdasági értelemben leszakadó peremvidékein a „megélhetési bűnözés” radikális növekedése, és az ezen okokra visszavezethető társadalmi konfliktusok eszkalálódása.

Fel kell tennünk ugyanakkor a kérdést, hogy egy kormányprogram értékelésekor miért van szükség a biztonság válságának kommentálására. A kérdésre a válasz egyszerű: a magyar szociológiai értékvizsgálá-

tok egyértelműen bizonyították, hogy a magyar társadalom számára általában véve és speciális értelemben (például családi biztonság, anyagi biztonság) is kitüntetett értéknek számít a biztonság kategóriája. Az ezzel kapcsolatos legfontosabb jellegzetességek a következők.

– A mai magyar társadalom értékpreferenciái hosszabb időtávlatokban sem változnak alapvetően, a legfontosabb értékek a biztonságkifejezés körül konvergálnak. Így az első két legfontosabb értéknek a polgárok a „békét” és a „létbiztonságot” tartják, megelőzve például a „személyes szabadság”, a „törvény előtti egyenlőség” vagy a „demokrácia” kategóriáját. Kiemelt értéknek számít továbbá – igaz, az éppen aktuális biztonsági kihívásoknak megfelelően – az „ország katonai biztonsága” is.

– A polgárok tudatában a biztonság elsősorban létbiztonságot, anyagi jólétet és biztos megélhetést jelent, azaz a biztonságos világot gazdasági és szociális dimenzióban értékeli elsősorban.

– A létbiztonság után – fontossági sorrendben – a közbiztonság, a katonai biztonság, a környezetbiztonság, majd legvégül a jogbiztonság szerepel. A környezet- és a jogbiztonság tehát – legalábbis a többi biztonsági kategóriához képest – kevésbé fontos tényezője a biztonságfogalomnak.

– Tíz év (1999–2008) távlatában viszont alapvetően átrendeződött a biztonságérzet. Amíg ugyanis a magyar társadalom 1999-ben a létviszonyok (anyagi jólét) tekintetében érezte magát a legnagyobb biztonságban, addig 2008-ban a lakosság már azt jelezte, hogy a legteljesebb biztonságérzetet a katonai szféra (katonai biztonság) garantálja a számukra. A biztonságérzetben történő átrendeződést – a NATO-tagság mellett – minden bizonnyal az utóbbi években megfigyelhető kormányzati gazdasági megszorítások, vala-

mint az egyre inkább észlelhető egzisztenciális félelmek motiválták elsősorban.

A kormányprogram vezérmotívuma: a státusbiztonság

A Fidesz – karöltve a KDNP-vel – ezekre a társadalmi zavarokra, biztonsági kockázatokra, illetve az ezekből származó, a magyar társadalom integratív kereteit bomlasztó jelenségekre sokkal markánsabb figyelmet fordított, mint a 2002 óta kormányzó szocialista párt. Az ellenzéki párt stratégái világosan látták, a 2010-es választások kimenetelét elsősorban attól függ, hogy a társadalom túlnyomó többsége mely pártnak hiszi el, hogy az képessé és potenssé válhat az előbb nevesített biztonsági kockázatok kezelésére – akár már a közeljövőben. Így a Fidesz és a KDNP pártszövetségének közös választási, majd kormányprogramjának központi vezérmotívumává az egyének szintjén megragadható státusbiztonság fogalma vált, legyen szó családi, szociális, munka-, köz vagy akár egészségbiztonságról. A kormányprogram fontosabb prioritásai ennek a kategóriának a figyelembevételével nyerik el végső értelmüket.

A *Nemzeti Együttműködés Programja – munka, otthon, család, egészség, rend* címet viselő 85 oldalas kormányprogramnak az előszó mellett három nagy fejezete van: a Nemzeti Együttműködés Nyilatkozata, a Nemzeti Együttműködés Rendszere és a Nemzeti ügyek. Utóbbi öt témára oszlik: a gazdaság talpra állítására, a rendre, az egészségügy megmentésére, a szociális biztonság megteremtésére, valamint a demokratikus normák helyreállítására. A kormányprogramnak a gazdaságra vonatkozó fejezete tíz év alatt egymillió új, adózó munkahely megteremtésének ígére-

tére épül. Vállalást tesz az adó- és bürokráciaegyszerűsítésre, a vállalkozások bevonására a jogszabályalkotásba, valamint arra, hogy nyugat-európai szintre viszi le a forintkamatoikat. A dokumentum gazdaságpolitikai része leszögezi továbbá: munkaközpontúvá kell alakítani a gazdaság, a társadalom és az állam működését. Az egymillió új munkahely megteremtéséhez bizalomra és kiszámítható gazdasági-politikai környezetre van szükség, mindez pedig erős költségvetést, stabil költségvetési politikát, kevesebb bürokráciát jelent. Az adórendszerrel szólva annyit mond: csökkenteni kell az adók számát, egyszerűsíteni az adóbevallásokat, szélesíteni az egyszerűsített adózási módokat körét, csökkenteni az adó- és statisztikai adminisztrációt.

A kormányprogram a rend megteremtésére vonatkozó fejezetben leszögezi: „nemzeti ügy és nemzeti érdek, hogy Magyarországon rend legyen, amely igazságot szolgáltat, szigorú törvényeket alkot, mindenkinek védelmet garantál, új politikai értékrendet alakít ki, és ezzel megteremti a nemzet felfelé emelkedését”. A program továbbá hangsúlyozza: a kormány soha nem fogja megengedni, hogy a rendteremtés vagy az erőszak jogát bárki az államtól elragadja és azzal visszaéljen. Mindezek érdekében azonnal növelni kell a rendőrség létszámát, mert az országnak legalább 3500 új rendőrré van szüksége.

Az új kormányzatnak elsődleges feladata lesz az egészségügyi ellátás jelenlegi rendezetlenségének felszámolása és a kiszámíthatóság megteremtése, ez ugyanis felére csökkentheti a várólisták hosszát, javíthatja az ellátás színvonalát és növelheti a betegek elégedettségét. Kiemelt cél a lakosság egészségi állapotának javítása és a területi különbségek csökkentése. Az új kormány vállalja, hogy javítja a családor-

vosi praxisok finanszírozását, megőrzi annak reálértékét, és támogatja a fiatal orvosok praxishoz jutását is. Rámutat: el kell érni, hogy a külföldre távozó orvosok és szakdolgozók hazatérjenek, a külföldre készülő pedig itthon maradjanak. A hálapénzrendszer fokozatos felszámolása csak a kiváltó okok megszüntetésével képzelhető el: az orvosoknak és a szakdolgozóknak megfelelő társadalmi és anyagi megbecsülésre van szükségük, méltó munkakörülményeket és bérezést kell biztosítani számukra. A Fidesz-KDNP a kormányprogramban elkötelezi magát a szolidaritási elvű, nemzeti kockázatközösségen alapuló, egységes biztosítási rendszer fenntartására. Elkerülhetetlen egy beteg- és szolgáltatóbarát társadalombiztosítási rendszer kialakítása, ugyanakkor a biztosító ellenőrző szerepét is növelni kell.

A program szociális fejezete a családok megerősítését, a gyermekvállalás elősegítését, az otthonteremtés és lakhatás támogatását jelöli meg többek között kiemelt területként. Fontos célként jelöli meg a fogynakosságokkal élők helyzetének javítását, a cigányság körülményeinek jobbítását, társadalmi beilleszkedésük elősegítését, a nyomor enyhítését, az idősek biztonságát. A szociális biztonság politikáját új alapokra kell helyezni, a teljes társadalom szociális biztonságát szavatoló, cselekvő szociálpolitikát kell megvalósítani, szilárd és kiszámítható alapokon. – A programban rögzítik, hogy a munkaerőpiac jelenlegi családellenes jellegét megszüntetik. A demokratikus normák helyreállításával kapcsolatban a dokumentum a Fidesz kormányzati választ az elmúlt nyolc év kudarcaira olyan politikában jelöli meg, amely a joguralomra, a kiszámíthatóságra, az elszámoltathatóságra, az írott jogszabályok és íratlan erkölcsi parancsok tiszteletben tartására épül.

Az új honvédelmi miniszter tervezett programja

Amit a kormányprogram nem világíthatott meg, azt parlamenti miniszterjelölti meghallgatása során megtette Hende Csaba. Egyértelművé vált, hogy a védelmi ágazat új politikai irányítójának – és ezzel tulajdonképpen magának a kormánynak – határozott, kikerült szakpolitikai programja van a következő négyéves ciklusra vonatkozólag.

Hende helyzetértékelése szerint a Magyar Honvédség ma nem képes megfelelő választokat adni a 21. század kihívásaira. Vagyis hiányosak a területvédelmi képességei, szakmai és morális válságban van, vezetési rendszere alkalmatlan a szakszerű irányításra, belső kohéziója megbomlott, személyi és technikai tartalékait felemésztette, „összeomlott a kiképzés rendszere”. Jelezte továbbá, hogy a katonai költségvetés elmarad a nemzetközi vállalásoktól, ráadásul a szűkös forrásokat több esetben pazarlóan és „néhol korrupتان” használják fel. A katonai költségvetés szerkezete célszerűtlen és ésszerűtlen, a forrásokat átláthatatlan struktúrában, megfelelő ellenőrzés nélkül, a megalapozott tervezés elmulasztásával költik el. A 2010 februárjától egyre látványosabb korrupciós botrányokból adódó morális válság meg rázta a honvédséget és a minisztériumot. A hazai hadiipar lényegében megszűnt, részvétele a honvédség ellátásában minimális. Álláspontja szerint a társadalom nincs kapcsolatban a honvédséggel, a katonának nincs kellő anyagi és erkölcsi megbecsülése. Hende úgy vélte, csupán a katonai humánállomány elkötelezettségének köszönhető, hogy mindezek ellenére a nemzetközi missziókban és a hazai feladatokban, például az árvízi védekezésben a Magyar Honvédség képes helytállni.

A miniszteri helyzetértékelés után Hende összefoglalta az illetékes parlamenti bizott-

ság számára a kormány védelempolitikai programjának prioritásait. Elmondása szerint a kabinetnek nem csupán a következő négy évre van szakmapolitikai terve, ugyanis rendelkezik egy tízéves prognózissal is a Magyar Köztársaság védelem- és katonapolitikáját illetően. A végcél, melynek eléréséhez már a kormány megalakítása után gyors és mélyreható döntésekre van szükség, hogy „nemzeti katonai értékek alapjaira építkező, becsületes, bajtársias, jól felszerelt, magasan képzett honvédség” jöjjön létre. A részprioritások a teljesség igénye nélkül a következők.

– Az első és legfontosabb feladat a minisztérium átvilágítása és a pazarló gazdálkodás, a korrupció azonnali felszámolása, a felelősök elszámoltatása lesz. „Akkor lehetek sikeres, ha ezt a morális válságot felszámolom, és a közbizalmat helyreállítom” – hangsúlyozta Hende. S valóban, az utóbbi hónapok korrupciós botrányai szinte annulálták azokat az eredményeket (például a sikeres expedíciós feladatvállalás, a pápai katonai repülőtér újrahatszósítása, a minisztériumi szerkezetátalakítás), melyeket az előző honvédelmi vezetés 2007-től kezdődően elért. Noha Szekeres Imre a kialakult állapotokért a politikai felelősséget vállalta, az új kormányzat csak akkor tud tiszta lappal indítani, amennyiben a korrupciós ügyletek jogilag behatárolható felelőseit eltávolítja a honvédség állományából. Ez a korrupcióellenes harc ugyanakkor nem lehet boszorkányüldözés. A katonapolitika alakítása Magyarországon ugyanis 2007 óta ötpárti egyetértésben zajlik, talán egyedüli szakpolitikai ágazatként mentes a direkt pártpolitikai vitáktól. Ilyen előzmények után az új védelmi kormányzat csak abban az esetben jár el szakszerűen és politikai értelemben méltányosan, amennyiben kétharmados parlamenti felhatalmazás ellenére is minden lehető eszközzel fenntartja a

kompromisszumos döntéshozatal gyakorlata a védelem- és katonapolitika területén.

– Hende Csaba világossá tette azt is, hogy a következő években GDP-arányosan növelni készül a honvédelmi kiadásokat. Kifejtette ugyanakkor: „a kasszakulcsot még nem vettük át”, az állam vagyoni helyzetének átvizsgálása után fog eldőlni, mik a lehetőségek. Ez vonatkozik a haditechnikai fejlesztések időkeretére is. A 2010-es – és az azt megelőző évek – költségvetési adatainak ismeretében kijelenthetjük: Magyarország nem indult el még jelzésértékűen sem abba az irányba, amely a felzárkózást jelenti a NATO-tagállamai által teljesített finanszírozási átlaghoz. Holott a 2007 júniusában született, a „Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól” szóló 57/2007-es országgyűlési határozat arra „kötelezi” a kormányt, illetve a parlamentet, hogy az ország teherbíró képességével összhangban a katonai kiadásokra fordított költségvetési források GDP-részarányát folyamatosan közelítse a NATO-tagállamok átlagának megfelelő arányhoz. Méltányolandó ugyan, hogy Szekeres Imre honvédelmi miniszter 2008 folyamán több alkalommal is bejelentette, a kormány 2009-től 2013-ig a GDP arányait tekintve, 0,2 százalékkal kívánja növelni a védelmi költségvetést, ennek a vállalásnak az időarányos részteljesítése azonban nem teljesült. A 2009 januárjában elfogadott, kormányhatározatban testet öltő Nemzeti Katonai Stratégia is – egyfajta kötelezettségként – ezzel a financiaális adattal kalkulál. Ilyen negatív, elsősorban gazdasági-szociális tendenciák érvényesülése esetén ugyanakkor joggal vetődik fel a kérdés, hogy az új kabinet a védelmi szféra továbbfejlesztését biztosító kormányzati feladatok többletköltségének pénzügyi garanciáit képes-e egyáltalán vállalni, miközben a nemzeti szuverenitás katonai értelemben nincs veszélyben, és a katonai költségvetési források befagyasztása

eddig sem váltott ki komolyabb szakmai-társadalmi ellenállást.

– Az új miniszter szolt arról is, hogy új vezetési rend kialakítását tervezik, tovább csökkentenék a bürokráciát és növelnék az állomány járandóságait. Hende Csaba kiemelte, hogy a fontos célok közé tartozik a honvédség társadalmi elismertségének és ismertségének javítása, aminek egyik eszköze lehet, hogy támogatni fogják a honvédelmi ismeretek oktatását és terjesztését. A Magyar Honvédség új humánpolitikai stratégiájának, egyfajta életpályamodellnek a kidolgozása mindenképpen üdvözlendő, hiszen a védelmi reform egyik, ha nem a legfontosabb aktora maga a honvédség állománya. Ennek hiányában nincs esély arra, hogy a Magyar Honvédség humánállomány-megtartó képessége jelentősen javuljon a jövőben, s a számottevő fluktuációból eredő többletköltségeket a tárca megtakarítsa. Ezt az állományt az elmúlt mintegy húsz évben a permanens reformkényszer állandóan „félelemben” tartotta (leépítések), miközben a továbbszolgálók azzal találták szembe magukat, hogy társadalmi és anyagi presztízsük folyamatosan csökken. Ezen a helyzeten mindenképpen változtatni kell. Ez persze a védelmi alrendszer költségvetési forrásainak megerősítése, vagy legalább a honvédelmi ágazatra is jellemző pazarló gazdálkodás felszámolása nélkül nem kivitelezhető.

– A miniszteri program szerint az új Fidesz-kormány elkötelezett a missziós szerepvállalások mellett. Elmondta, hogy kiemelt célnak tekintik az expedíciós képességek érezhető javítását, a személyes biztonság fokozását, „mert vannak nyugtalanító jelek” – tette hozzá. A NATO által joggal elvárt katonai transzformáció legkomolyabb eredménye, hogy a nemzetközi missziós tevékenység mára beépült a Magyar Honvédség feladatrendszerébe, a

szervezet identitásának egyik meghatározó eleme lett. Magyarország szerepvállalása ezen a téren már csak a létszámot (legalább 1000 fő) tekintve is ambiciózus, nem beszélve ennek jelentős költségeiről, költségvetési vonzatáról (évente több mint tízmilliárd forint). Az expedíciós feladatok biztonságos elvégzése érdekében azonban már a közeljövőben jelentős technikai, biztonsági fejlesztéseket kell végrehajtani.

– Az új miniszter szerint is fel kell gyorsítani az önkéntes haderő kialakítását és feltöltését, hiszen a honvédségben több olyan beosztás is van, amelyre akár időlegesen is lehetne önkénteseket alkalmazni. Ez persze azt is jelentené, hogy új alapokra kell helyezni a hadkötelezettek nyilvántartását, valamint ki kell dolgozni az önkéntes feladatvállalás ösztönző rendszerét, amely egyaránt vonatkozna a tartalékos feladatokat vállaló állampolgárok ösztönzésére éppúgy, mint a munkaadók motiválására. A jogszabályalkotási folyamatnak semmi sem szabhat gátat, ugyanakkor a tényleges költségvetési kiadáshoz köthető feladatok (például toborzás, bérezés) elvégzésére – előreláthatólag – csak a ciklus utolsó éveiben nyílna mód.

– A miniszteri célkitűzések szerint a jövőben – a legkorszerűbb kiképzéssel, tisztképzéssel, továbbképzéssel – erősíteni kell a hadrafoghatóságot. A nemzetközi missziókban is használható eszközökkel végre kell hajtani továbbá a haditechnikai modernizációt. Noha a miniszter a tervezett létszámemelésről egyelőre nem mondott konkrétumokat, világossá tette, hogy a létszámemelés szükségességét elsősorban az motiválja, hogy a GDP 1–1,1 százalékát kitevő katonai költségvetésre továbbra is elégtelen arra, hogy a Magyar Honvédség az Alkotmány 40/A § (1) bekezdésében foglaltakat, vagyis az ország katonai védelmét és a nemzetközi szerződésekből eredő kollektív védelmi feladatokat egyaránt és egyszerre ellássa. Ehhez hoz-

zátehetjük: az nem lehet mentség, hogy a közeljövőben országvédelmi szempontból a magyar haderő önálló műveleti alkalmazására nem kell számítani, miként az sem, hogy az ország szövetségesi feladatait (például Nyugat-Balkán, Afganisztán) erőn felül látja el. Mindazonáltal a létszámnövelés, mint kitüntetett prioritás meghirdetése akár elhamarkodott lépésnek is tűnhet, hiszen közzismert, hogy az utóbbi években a légénységi állomány különösen kritikus mértűre csökkent, még pedig alapvetően a honvédség vonzerejének csökkenése (versenyképtelen jövedelem és juttatások) következtében. A légénységi állomány országgyűlési határozatban rögzített szintjének eléréséhez (pótlásához) – egyúttal a védelmi képességek teljesíthetőségéhez – a következő években legalább 2500–3000 fős toborzási igényt kell kielégíteni. Ha ez teljesül, csak ezután érdemes racionális vitát nyitni a honvédség létszámkeretének növeléséről.

– Hende hitet tett amellett is, hogy meg akarja oldani az utolsó NATO-radar kérdését is. Ez a vállalás is természetesnek minősíthető, hiszen az utóbbi években nem sikerült elosztatni a NATO előtt azt a benyomást, miszerint a magyar politikai és katonai vezetés képtelen menedzselni a már évek óta koloncként maga előtt görgetett radarügyet. Álláspontunk szerint a projekt kivitelezése újabb éveket nem veszíthet. Így az új védelmi vezetés (vagy maga a kormány) a bírósági szakasz lezárta után, illetve lehetőleg még azzal párhuzamosan vagy meggyőzi a város fideszes vezetését és a pécsi lakosokat álláspontjuk felülvizsgálatáról, vagy a radarnak a Tubesen történő telepítése teljesen lekerülhet a napirendről. Az új minisztériumi vezetésnek a második esetben egy új, szakmailag még elfogadható helyszín kiválasztására kell törekednie, lehetőleg még a 2010-es év második felében. Tombor András helyesen állapítja meg: „Annyi bizonyos, hogy

a „tubesi ügy” megoldását tovább halogatni nem lehet, a NATO előtt minden eszközzel bizonyítani kell, hogy az új kormányzat záros határidőn belül képes a szövetség elvárásait maradéktalanul teljesíteni”.

Katonapolitika: igenis prioritás – még ha nem is azonosítható be egyértelműen

Mindezek alapján megállapíthatjuk, a kormányprogram hiányosságai ellenére több jel utal arra, hogy a 2010 májusában alakuló második Orbán-kormány prioritásként tekint a védelem- és katonapolitikára. Ennek igazolására – az előzőekben vázolt – szakmapolitikailag támogatható Hende-programon túlmutatóan is felhozhatók politikai és szakmai érvek.

– Az új kormánystruktúra kialakításánál a kormányfő egyértelműen törekedett a különböző ágazati, eddig önálló minisztériumi képviseléssel rendelkező alrendszerek összevonására („csúcsmisztériumok”), a

minisztériumok és miniszterek számának csökkentésére. Ez a szándék azonban a Honvédelmi Minisztérium esetében komolyan fel sem merült, bizonyítva, hogy a honvédelem ügye továbbra is elkülönülő szervezeti struktúrákat igényel.

– A honvédelmi alrendszer és a minisztériumi vezetést nem fosztották meg a katonai titkosszolgálatok támogató tevékenységétől.

– Mind a miniszter, mind pedig a kormányprogram vitájában megszólaló kormánypárti politikusok (például Simicskó István) hangsúlyozták, hogy a védelmi alrendszer finanszírozási háttérét a jövőben fejleszteni fogják.

– Az ágazatot vezető miniszter (Hende Csaba) mellett a parlamenti államtitkár (Simicskó István), valamint a kijelölt közigazgatási államtitkár (Fodor Lajos, korábbi vezérkari főnök) személye kellő garancia arra, hogy az egyértelmű politikai irányítás és felelősségvállalás mellett a honvédelem ügye a következő években nem fogja nélkülözni a szakmai igényességet sem. ■

Irodalom

Gazdag Ferenc (szerk.): *Biztonságpolitika*. Budapest, 2001, SVKH.

Kern Tamás: A biztonság válsága. *Nemzeti Érték*, 2009. nyár, 2. szám.

Kern Tamás: A magyar honvédelem központi finanszírozása a 2010. évi költségvetés tükrében. *Nemzet és Biztonság*, 2009. december.

Kern Tamás: Egy helyben topogó ágazat? Magyar katonapolitika a XXI. század elején. *Nemzeti Érték*, 2008. tavasz, 1–2. szám.

Radványi Lajos: A magyar lakosság biztonságfelfogása és értékpreferenciái, 1999–2008. *Nemzet és Biztonság*, 2009. március.

Tombor András: A gazdasági világválság fogságában. Magyar védelem- és katonapolitika 2010 után. *Nemzeti Érték*, 2009. ősz, 3. szám.

Kormányprogram: A Nemzeti Együttműködés Programja, 2010. május.

Orbán Viktor benyújtotta a kormányprogramot. *MTI*, 2010. 05. 22.

Hende Csaba: Jobban szeretjük az ifjúságot, mint hogy kötelező honvédelmi nevelésnek tegyük ki. <http://www.hirszerzo.hu/cikkprint.152553>.

Hende: vaskézzel a honvédelmi korrupció ellen. <http://zip.hu/belfold/2010/05/27/hende>.